OSMANOFLAR

KENAN HULUSİ KORAY

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1842
EDEBÎ ESERLER: 935

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-296-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kitap Editörü: Çilem Tercüman

Hazırlayan: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Ebru Güroğulları

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı ve Cilt: VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK
MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü/İSTANBUL Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika No: 52098

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Kenan Hulusi Koray: 1906 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Kenan Hulusi Koray aslen bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Karinabad'da yaşayan Macaroğlulları ailesine mensuptu. İstanbul Darülfünun'u Edebiyat Fakültesinde talebe iken ilk yazılarını neşretmeye başlamıştır. 1928 yılında *Servet-i Fünûn* mecmuasında "Bir Tutam Saç", "Beyaz Güller" ve "Felekte Bir macera" isimli hikâyelerini neşretti. *Servet-i Fünûn* edebiyat çevresinde şekillenen Yedi Meşaleciler grubunun tek hikâyeci üyesi Kenan Hulusi'ydi. 15 yıl kadar süren edebiyat hayatında genelde fantastik ve korku hikâyeleri yazarı olarak temayüz eden Koray'ın başyapıtı adeta günümüzde yazılmış hissi verecek derecede sade bir dille kaleme aldığı *Osmanoflar* romanıdır. Taner Ay'ın *Edebiyatımızda Unutulanlar ve Kaybedenler* adlı eserinde yazdığına göre "Sazlık" adlı hikâyesi Metin Erksan tarafından TRT için film yapılmıştır. 23 Mayıs 1943 tarihinde 37 yaşında hayata veda eden Kenan Hulusi Koray benzersiz üslubuyla kendisinden sonraki pek çok yazarı etkilemiştir. Kısa süren ömründe gönüllere girmeyi başaran Kenan Hulusi Koray için vefatı sonrasında Hakkı Süha Gezgin'in söyledikleri bunu kanıtlar niteliktedir:
"Onunla yalnız bir genç adam gömülmedi. Memleketin göğsünden bir şeref madalyası da kopup düştü. Evet Kenan vatanın göğsünde bir madalya olmak için doğanlardandı. Ettiğinden ecel utanmalıdır."

SUNUŞ

Hiçbir romanın tarihî ve yaşanmış bir vakayı olduğu gibi dikkatlere sunduğunu iddia edemeyiz. Gerçek dediğimiz şey, değişikliğe uğrayarak edebi eserin dünyasına girer.
(Şerif Aktaş)

Balkan coğrafyası ve özellikle burada fethedilen ilk bölgelerden olması münasebetiyle Bulgaristan, siyasî tarihimizde olduğu kadar kültür, sanat ve edebiyat tarihimizde de müstesna bir öneme sahiptir. Köklü bir kültür ve medeniyetin filizlendiği ve nesiller boyunca aktarılacağı bu coğrafya, Gerileme Dönemi ile birlikte ayrılıkçı hareketlere sahne olmaya başlamış ve Doksanüç Harbi olarak da adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ile bu hareketler, daha da ileri bir noktaya taşınmıştır. Bulgarlar da bu savaştan paylarını almış ve Berlin anlaşması ile müşkül duruma düşen Osmanlı Devleti'nin bu vaziyetinden istifade ederek özerk bir Bulgar Prensliği kurmuşlardır. *Osmanoflar* romanının vaka zamanı olan 1904 yılını da kapsayan ve 1908 yılına kadar devam eden bu prenslik, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasının son adımı olmuştur. İşte *Osmanoflar* romanı, Bulgaristan'ın görünürde Osmanlı Devleti'ne tabi olduğu fakat gerçekte cılız ve hükümsüz bir bağdan başka tabiiyetin söz konusu olmadığı bir zaman dilimini konu edinmektedir. Ancak tarihî romanların kimi zaman edebî bir eserden ziyade tarih kitabı izlenimi vermesi, *Osmanoflar*'da görülmez. Anlatıcı, eserini tarihî bir gerçeklik temelinde kurgulamasına rağmen, metni okurun edebî zevkini örselemeden inşa etmiştir.

Yedi Meşaleciler topluluğunun tek hikâyecisi ve henüz en verimli çağında iken kaybettiğimiz ismi olan Kenan Hulusi Koray'ın tek romanı olan *Osmanoflar*, ilk olarak *Kurun* gazetesinde tefrika edilmiştir. Gazetenin 31 Aralık 1937 tarihli nüshasının ilk sayfasında, "Şimdiye kadar okumadığınız mevzuda heyecanlı bir roman" cümlesiyle tanıtılan roman, ertesi gün yani 1 Ocak 1938 günü tefrika edilmeye başlanmıştır. Gazete, romanın okurlar tarafından büyük bir zevkle takip

edileceği kanaatinde idi ve eser için "Bulgaristan'da yaşayan bir Türk ailesinin heyecanlı hayatı" nitelemesinde bulunmaktaydı. Ancak yeni yılın ilk nüshasının altmış dört sayfa gibi geniş bir hacimle çıkması ve bu nüsha ile birlikte okurlara bir almanak hediye edilmesi, gazetenin ciddi bir talep görmesini sağlamış olacak ki 2 Ocak 1938 tarihli nüshanın yine ilk sayfasında şu açıklamaya yer verilmekteydi: "Genç ve değerli muharrir Kenan Hulusi'nin büyük bir merak ve alaka ile takip edileceğine emin olduğumuz telif eseri *Osmanoflar* dünkü sayımızdan itibaren okuyucularımıza takdim edilmeye başlandı; yılbaşı münasebetiyle büyük hacimde ve bedava bir almanakla birlikte çıkarılmış olan dünkü sayımız okuyucularımızın minnettar olduğumuz büyük bir rağbet ve alakası ile karşılanmış bazı kimseler bu yüzden yeni romanımıza başlamak imkânını bulamamışlardır; bu itibarla *Osmanoflar* romanının dünkü kısmını bugünkü beşinci sayfamızda tekrar ediyoruz." Bu duyurudan sonra *Osmanoflar*'ın tefrikası 16 Nisan 1938 tarihinde tamamlanmıştır.

Kenan Hulusi Koray'ın bu tek romanı; konunun işlenişi, dil, anlatım özellikleri ve roman tekniği bakımından dönemine göre oldukça ileridir. Nitekim tarihî bir olaya yaslanan romanda bu denli ayrıntılı ve tahlilî psikolojik çözümlemelere yer verilmesi, bilinç akışı tekniğinin ustalıkla kullanılmış olması, bakış açısının dönemiyle kıyaslanmayacak denli başarılı bir şekilde kompoze edilmesi ve her şeyden önce romantik ironinin mükemmel uyumu, *Osmanoflar*'ı sıradan bir roman olmaktan çıkarır.

Osmanoflar, Balkanlarda beş yüz seneden fazla bir zamandır devam eden Türk hâkimiyetinin son demlerini çarpıcı bir dille dile getirmektedir. Bulgaristan'ın Karnabad şehrinde iki yüz yıldır söz sahibi olan Osmanof ailesini konu alan roman, Bulgar komitacıların Osmanoflar'a karşı giriştiği sinsi ve bir o kadar da psikolojik harbi gözler önüne serer. Eser, Osmanof ailesinin üç ferdi olan Ahmet, Halil ve Yusuf adlı kardeşlerin zaaflarını, korkularını, aralarındaki anlaşmazlıkları, Bulgar komitacıların bunlardan nasıl istifade ettiklerini ve tüm bunların karakterlerin psikolojik aktiviteleri ile olan bağını, yer yer polisiye roman tadında ortaya koyar. Anlatıcı hem dikkatli bir gözlemci hem de hassas bir soruşturmacı kimliğine bürünür. Nitekim *Osmanoflar*, gücünü büyük oranda anlatıcının kabiliyetinden alır.

Ailenin en büyük ferdi Ahmet Osmanof, at çiftliği ile meşgul olmaktadır. Romanın güçlü kadın karakteri Zehra Osmanof'un kocası-

dır. Halil Osmanof, ailenin en cesur ve gözü pek ismidir. Hatırı sayılır bir silah koleksiyonuna sahip olan Halil, ailenin Karnabad'da ayakta tutunabilmesinin de teminatıdır. Yusuf Osmanof ise esrarengiz kulübesinde toprağı altına çevirmekle uğraşan içine kapanık bir şahsiyettir. Daha önce Yuvanna Mihailoviç adlı bir Bulgar'la evlenmiş ve bu evlilikten Groşenka (Gülsüm) adını verdikleri bir kızı doğmuştur. Ancak Halil Osmanof'un zorlamasıyla Yuvanna Mihailoviç, Karnabad'ı terk etmiştir. Roman boyunca hemen hiç kadraja girmeyen fakat romanın büyük bir kısmında etkinliğini hissettiren Yuvanna, bir gölge gibi karakterleri hep takip eder. O, romanda leitmotiv olarak yer alır. Bir karakterden çok bir düşüncedir ve romanın her köşesine sinmiştir adeta Yuvanna. Romandaki hemen her çözümleme ona çıkar. O, Bulgar komitacıların Osmanoflar nezdindeki gücünü temsil etmektedir. Öte tarafta Ahmet Osmanof'un karısı Zehra Osmanof, güçlü ve etkili bir kadın olarak dikkat çeker. Nitekim Karnabad'ın adeta sahibi konumunda olan ailenin üç erkek bireyi de Zehra Osmanof'a karşı ciddi bir saygı duymaktadırlar. Kocası Ahmet Osmanof'u deyim yerindeyse tamamıyla avucunda tutan Zehra Osmanof; Halil Osmanof gibi cesur ve eli daima tetikte birini bile itaat altına alabilecek denli etkindir. Kimi özellikleriyle norm karakter görüntüsü veren Zehra'yı en çok korkutan Groşenka'dır. Büyüyüp serpilen Groşenka, annesi Yuvanna'yı soruşturmaya başlar başlamaz Zehra'nın ilgi alanına girer. Grigorof ya da Groşenka'nın deyimiyle Petro Amca, romanın bir diğer önemli karakteridir. Osmanoflar'ın çok güvendikleri ve işlerini emanet ettikleri bu kişi, gerçekte Bulgar komitacılara yön vermekte, baskınları planlamakta ve Osmanoflar'ın Karnabad'dan silinmesi için var gücüyle çabalamaktadır. Üstelik Grigorof sadece bir karakter olarak değil, bir düşüncenin sembolü olarak da romanda yer alır. Anlatıcı, Karnabad'ın tren istasyonunda birçok Petro Grigorof'a tesadüf ettiğini kaydeder ve ekler: "Ne düşünüyor Petro Grigoroflar? Belki de doğrudan maksatlarını hissetmiyoruz fakat geceleyin toprak üzerinde yürüyen bir sümüklüböcek gibi, bıraktıkları izler sabah aydınlığında gözüküyor ve Petro Grigoroflar, olanca ihtimamlarına rağmen hareketlerini açığa vuran bu izleri kaybedemiyorlardı." Ancak başta Halil Osmanof olmak üzere Osmanoflar, bu belirgin izleri görmezden gelirler. Yersiz bir özgüven, onları kendilerine gelmekten alıkoyar. İstedikleri gün bütün Bulgarları Karnabad ve havalisinden kovacak bir kudrete sahip olan Osmanoflar, hadiselerin iç yüzünü

idrak edememelerinin kurbanı olurlar. Karnabad'daki manastırın bir infilakın hazırlayıcı olduğunu hissetmelerine rağmen bu şüpheden uzak durmak isterler. Bu kayıtsızlık, aldıkları bazı somut önlemlere rağmen komitacılık ruhunu öldürmez bilakis daha da güçlendirir. Anlatıcı, bir düşüncenin öldürülmesinin o kadar kolay olmadığını, bunu öğrenmenin Osmanoflar'a pahalıya mal olduğunu baskın bir şekilde işler. Nitekim elli sene evvel Osmanoflar, Aleksi Velkof adlı komitacıyı öldürmekle meselenin hallolduğunu düşünürler. Ancak anlatıcı duruma müdahale eder: "Osmanoflar Aleksi Velkof'u öldürdüler; fakat bir maddeyi öldürdü Osmanoflar... Aleksi Velkof'un ruhu... O ne oldu? O yaşıyor... Karnabad'da ve Osmanoflar'ın silahına rağmen."

Osmanoflar'da romanın aslî unsurlarından en çok mekân ve zaman ön plana çıkarılmıştır. Balkanlardaki Türk hâkimiyetinin giderek azaldığı bir dönemde, gerçekte eski gücünden bir eser kalmayan ve dört bir tarafı komitacılarla sarılmış bir hanedan; yersiz bir özgüven ve umursamazlık içinde Karnabad'ın gündemini belirledikleri zannındadır. Görünürde sahibi oldukları Karnabad, gerçekte onlardan çok uzaktadır. Nitekim yanı başlarındaki manastırda çoktan filizlenmiş olan komitacı ruhu artık bir ağaç hâlini almıştır ve bu ağaç; kök, gövde ve yapraklarıyla Osmanoflar'ı çepeçevre kuşatmaktadır. Fakat Osmanoflar adım adım kendilerine yaklaşan bu sinsî tehlikeye karşı lakayt bir tutum içerisindedirler. Karnabad'a yapılan Bulgar baskını bile onları kendine getirmeye yetmez. "Çünkü baskını ortaya çıkarmaktan daha evvel, tıpkı baskın gecesinde olduğu gibi panayırı düşünüyorlardı. Ahmet ve Halil Osmaofların yabancıları istintakla meşgul olmaktan başka yapacakları çok şey vardı. Başka şeyler ve bilhassa panayırın dağılmamasına dikkat etmek!" (123) İşte bu cümleler, Osmanoflar'ın içine düştüğü krizin boyutunu gözler önüne serer. Öte tarafta, romanda sürekli tekrarlanan 1904 yılı vurgusu vardır ki bu vurgu, Osmanoflar'ın Bulgar komitacılar karşısındaki zaafının tescillendiğinin tarihsel kesinliğine işaret etmektedir. Anlatıcı bu tarihi tekrarlamakla, kahramanlara ve olaylara vukufiyeti konusunda okuyucuya güvence verir. Berrak bir şekilde anımsanan hadiselerin okur üzerinde oluşturacağı etkiyi bilen anlatıcı, hem Balkanlarda giderek kaybolmaya yüz tutan Türk izinin ne gibi badirelerden geçtiğini hatırlatır hem de millî şuurdan gaflete düşülmesi hâlinde olabileceklerin vahametine dair ipuçları sunar. Böylece Osmanoflar'da zaman, dikkat toplayıcı ve odaklayıcı bir işlevle romandaki yerini alır.

Osmanoflar'ı dönemi için farklı kılan esas unsur anlatıcı ve dolayısıyla bakış açısıdır. Romanın gözlemci birinci tekil şahıs (ben) anlatımıyla kaleme alınmış olması, Osmanof ailesinin çıkmazlarını ortaya koyabilmek açısından önemli bir kolaylık sağlamıştır. Ancak bu anlatıcı, üçüncü tekil şahıs anlatımının sağladığı imkânlardan da yararlanmış ve ilahî bakış açısını devreye sokarak geniş bir perspektifle Osmanof hanedanını psikolojik yönden tahlil edebilmiştir. Bunu yaparken bir ruh doktoru gibi değil de duygunun en ince noktalarına kadar nüfus edebilen beşerî bir hassasiyetle davranan anlatıcı, tarihî roman kadar psikolojik roman diyebileceğimiz bir eser ortaya koymuştur. Zaten *Osmanoflar* romanının esas gücü de bu sentezden kaynaklanmaktadır. Anlatıcı, yer yer üst kurmacayı da heybesine alarak romanı daha üst bir noktaya taşır. Sözgelimi, "Belki de Dimitri Aleksiyeviç Zehra Osmanof'un gaybubetiyle

Osmanofların dağlanmış bir hayvan kadar yeni bir ıstırap içinde yaşadıklarını biliyordu. Biliyor mu? Ne tuhaf! Çok kereler, bütün bu romanda hüviyetlerine dokunduğum kimseleri oldukları vaziyetten dışarı alarak, onları daha insani görmek istiyorum." türünden cümleler, romanın tefrika edildiği 1938 yılına nispetle oldukça ileridir. Romanda üst kurmaca ile yoğrulmuş bu türden romantik ironi kullanımlarına hatırı sayılır bir biçimde rastlamak mümkündür.

Netice itibarıyla Kenan Hulusi Koray, bu romanıyla; millî şuurun sadece yüksek ve fakat tedbirsiz bir özgüvene bağlanamayacağını göstermek istemiştir. Hem geçmişi hem de şimdiyi iyi tahlil edebilen, öngörüsü yüksek ve şahsî garazlarından kurtulmuş kahramanların bu şuur doğrultusunda hareket edebileceğini Osmanof hanedanı üzerinden somutlaştıran Kenan Hulusi, yurt edinme ülküsünün sürekli canlı tutulması gerektiğini çarpıcı bir anlatımla gösterir. Sinsi planların uyuşuk zihinleri yavaş yavaş nasıl duyarsızlaştırabileceğinin canlı bir şahidi olan *Osmanoflar*, bu yönüyle mutlaka okunması gereken bir ibret vesikasıdır.

Abdülhakim Tuğluk

BİRİNCİ KISIM

Karadeniz'in Burgaz Limanı'ndan sabahleyin erken kalkacak bir tren hiçbir istasyonda rötar yapmadığı takdirde Sofya'ya öğle üzerine doğru varır. Burgaz'la Sofya arasında seyahat edenler, istasyonların bir şehir sayfiyesinde olduğu gibi birbiri arkasına dizildiği bu yeşil ova yolunu pek iyi bileceklerdir. Elli-altmış sene kadar evvel Orta Rumeli'ye yapılan bir Rus akınının işaretleri demiryolu boyunca vakit vakit gözükür; şimale doğru biteviye Balkan tepeleri uzar. Aydos'u yalayıp geçen Delikamçı'nın gürültüsü bu sükûnete en lazım bir ses kadar yerinde duyulur.

Buraya kadar gelecek seyyahlar, Aydos ile daha sonra söyleyeceğim başka bir kasaba arasında, bugün ancak harabeleri gözükebilen bir manastırın tren yoluna ve kasabaya hâkim terasalarıyla karşılaşacaklardır. Belki onu merak ederler, henüz bitmemiş bir inşaatın iskeleleri kulenin yukarı taraflarında herhangi bir işarete karşı hazır durur. Payandalar alınmamıştır; madenî büyük bir çan, kulenin tahta iskeleti arasında güneşle nihayetsiz akisler yapar ve hakikaten her şey, Burgaz'dan trenin daha hareket dakikasında Filipovil'e doğru değişmiştir. Bununla beraber seyahatin daha baş tarafındaki bu tabiat ve iklim değişikliği o kadar çabuk, birdenbire olur ki, en uzağı altı saat mesafede, kalabalık ve hareket içinde bıraktığınız liman, gözlerinizin önünde kaybolmuştur.

Büyük bahçeler arasında, yol dönemeçlerinde, uçsuz bucaksız çiftliklerin ortasında, evler birer birer âdeta birer kurşun atımı mesafede birbirlerinden uzaklaşırlar. Karadeniz'in Burgaz limanındaki rüzgârı kompartımanın penceresinde arayacağınızı artık ümit etmem. Küçük kompartıman, bir iklim nâkili gibi, Hamburg ve Marsilya ticaretgâhlarına kadar bir daha bulamayacağınız bu manzarayla katalizör bir vazife içinde sizi maharetle oyalamaya çalışır. O kadar ki, trenin süratinde rüzgâr bile değişmiştir. Karadeniz'in

sert rüzgârı yerine, Şimal Balkanlarının hâkim rüzgârıyla, yaprakları hışırdatan ve altın ekinleri yatıran bir dağ rüzgârıyla karşılaşırsınız.

İşte Karnabad[1], Burgaz ile Sofya arasında, birbiri arkasına sıralandığını söylediğim bu küçük kasabalardan biriydi.

***

Osmanofların hayatını anlatmak üzere olduğum ilk dakikalar, 1904 sonbaharında bulunduğumuzu hatırlatmak mecburiyetini duyuyorum. Aynı senenin Eylül ve Ağustos ayları içinde, yukarıda söylediğim manastırı sağ taraflarına alarak, Karnabad'ın Aydos kapısından kasabaya girecek olanların küçük kasabada her şeyi yerli yerinde bulacakları muhakkaktı: Büyük gece lambalarıyla istasyon, uzakta bile olsa manastır, istasyondan Osmanoflara giden yol, Karnabad'a uğrayan bir seyyahın anlatacağı şeylere uyabilirdi.

Bununla beraber yirmi dört saat gibi kısa bir vakit, 1904 sonbaharındaki Karnabad'ın bu sakin maskesini birdenbire düşürebilecek kadar her şeye kifayet ediyordu. Hiç beklenilmedik bir saniye, kasabanın herhangi bir kolu infilak içinde kalıverir, bunu arka arkaya silah sesleri kovalardı. Fakat daha aynı dakikada, Karnabad'ı yalayıp geçen bu kızıl şenliğin bir sağanak hareketiyle sükûnete döndüğünü görecektiniz. Ve işin en garibi, bu infilakı bir komitacıdan daha ziyade topal bir nalbant çırağının yaptığını işittiğiniz zaman, küçük Karnabad, her şeye rağmen, sulhperver bir memleketten daha başka türlü gözükmeyecekti de...

Hakikaten Karnabad'ın manzarasında sulhperver bir memleketin kendi hâlinde yaşayan, dağdağasız ve işi yolunda gider bir manzarası vardı.

Aşağı Balkanların eteklerinde büyük infilakları birbirine bağlayan sükûnet o kadar yerinde ve tesirliydi. Trenin herhangi bir rötarında, vakitlerini istasyonda geçirecek seyyahlar manastıra kadar uzanmaktan, eski Ceneviz hisarlarını ziyaret etmekten yahut Karnabad'ın içine doğru küçük bir gezintiden kendilerini alamazlardı. Yeşil Karnabad, üstünde hiçbir vakit eksilmeyen rüzgârla, bir şehir sayfiyesi kadar cazipti. Delikamçı'nın uzak ve telaşlı gürültüsü, gece

[1] Karinâbâd.

lambalarının aydınlığı, kasabanın yanı başını bir su gibi yalayıp Filipovil'e doğru geçip giden tren istasyonu, Karnabad'a kapıları açılmış rahat bir mevsim tesirini veriyorlardı.

1904 sonbaharında, Karnabad'ın anlatmak istediğim bu cazibesine yeniden kapılmıştım. Hastaydım ve iyi bir kır havası ortasında gürültüsüz geçireceğim aylar, bir İsviçre dağının konforlu bir otelinde bulabileceğim bir istirahat kadar yerinde gözükmüştü. Hâlbuki Karnabad aradığım bu sükûnet içindeydi ve hariçten bakılacak olursa hiçbir şey, trenin süratle yalayıp geçtiği kasabayı bir çiftlik hayatından değiştireceğe de benzemiyordu.

Sadece, 1904 sonbaharını daima hatırlamak mecburiyetindeyim. Nitekim Karnabad'ın tren istasyonunda, küçük seyahat bagajlarıyla bir gün kendimi orada bulduğum vakit, yabancı bir memlekette olduğu kadar şaşırmıştım. İstasyon boştu; belki de aradığım kır ve sükûnet hayatında buna sevinecektim. Fakat aynı dakikada, Burgaz'dan Filibe'ye, Sofya'ya, Bükreş ve Belgrad'a doğru kopan kalabalık, kompartımanın pencerelerinde bunu birdenbire değiştiriyordu. Derime dokunan bir bıçak gibi, büyük bir yalnızlığın ortasında hayatımın neticesini hissediyordum. Daha sonraları, bu romanın devamı müddetince aradığım kurşun, bana birdenbire orada patlayacak gibi geldi. Bir kurşun! Bunu daima bekliyordum. Ve bütün arzularıma rağmen Karnabad'ın tren istasyonunda iradem benim elimde olsaydı, hemen geriye dönmekten başka yapacak hiçbir şey yoktu.

İstasyonda Bir Dakika

Trenin Burgaz'dan hareket ettiği dakika kendi kendime halletmek istediğim birçok şey vardı ve her şeyden evvel, dört sene sonra göreceğim Osmanofların ilk hareketlerini merak ediyordum.

Osmanofları bir gece yarısında birdenbire bıraktığım zaman, etrafımda henüz kımıldanmaya başlamış birtakım hadiseler bir kutu içerisine kapanarak orada kilitlenmiş ve öylece kalmışlardı.

Hâlbuki kutunun bir gün açıldığını ve içerisinde kilitlenen her şeyin, başlayan bir hadiseyi bitirmek üzere harekete geçtiğini düşünüyordum. Osmanoflar kapağı başlarıyla kaldırarak birer birer çıkıyorlardı; sonra hepsi de kendilerine verilmiş bu hareketi tamamlamak için süratle yerlerini alıyorlar ve hayatlarında ne olacaksa onu

bir dakika daha evvel görmek istiyorlardı. İstasyonda valizlerimi kompartımandan indirmeye hazırlandığım dakika etrafımı birdenbire sarılı buldum:

"Pansiyon!"
"Pansiyon Aleksi Todorof!"
"Pansiyon Olga!"
"Pansiyon Aliç!"

Belki de bir pansiyon yahut bir otele götürmek için bir Avrupa şehrinde olduğu gibi etrafımı saran bu kalabalığa şaşmayacaktım, fakat küçük çocukların viziyerli[2] kasketlerine rağmen çıplak ayakları bir pansiyon reklamı için bana garip geliyordu. Eğer bir saniye kendi hislerime mağlup olacak olursam, tuhaf bir *illüzyon*la bir Avrupa garında olduğu kadar bir elektrik voltunun mavi, yeşil ve kırmızı fenerlerle bir gece manzarasında yanıp söndüğünü görecektim. Hâlbuki Karnabad'ı 1900 ilkbaharında terk ettiğim günler Karnabad'da Osmanofların pansiyonundan başka oturulacak bir yer hatırlamıyordum. Osmanoflara gelince... Hiçbir otel bulunmayan Karnabad'da -yalnız siyasi bir misafirperverlikle- odalarını Karnabad'ın nüfuzlu ziyaretçilerine açmışlardı yahut Karnabad'da Osmanofları tahrik eden bir yabancı olacaktı. Mesela ecnebi bir gazeteci, bir ataşemiliter?[3] Halil Osmanof'un silah koleksiyonunu görmek isteyen birisi ve belki de Ahmet Osmanof'un halislikleriyle bütün Balkanlara yayılmış kısraklarına alaka duyan bir meraklı...

Fakat Karnabad'dan daha ilk ayrıldığım sene, Osmanofların pansiyonlarını bu yabancılara karşı bile kapadıklarını işitmiştim, bununla beraber yorgundum ve Karnabad'ın yeni hayatı üzerinde hiçbir şey düşünmek istemeyerek, "Evet," dedim; "pansiyon Aleksi Todorof..."

Valizlerimi Osmanofların seyahatimdeki haberlerine rağmen Aleksi Todorof pansiyonundaki odama bırakır bırakmaz ilk işim bir duş almak oldu ve Madam Todorof'un "hususi bir oda" dediği ve bir yatak odasından daha ziyade duvardaki aile resimleriyle bir dinlenme odasına benzeyen üst kat odada uyumayı tercih ettim.

---

2 Kasket siperi.

3 Askerî büyükelçi.

Burgaz Oteli'nde geçirdiğim huzursuz bir geceden sonra Todorofların pansiyonunda gördüğüm rüyayı daima hatırlıyorum ve herhâlde Osmanoflardan başka hiçbir şey düşünmediğim için olacak ki gene Osmanofları görmüştüm:

Küçük bir oda içerisinde, etrafta ne var ne yoksa büyük bir karanlığa gömülmüş gibiydi. Hikâyesini daha sonraları anlatacağım hain ve ağır bakışlı Yuvanna Mihailoviç oradaydı. Yanında kızı Groşenka'nın mevcudiyetine rağmen konuşmak istemeyen bir hâli vardı. Sadece sarı saçları onu bildiğimizden daha başka türlü gösteriyordu ve insan, Yuvanna Mihailoviç'in canlı bir mahlûk olduğunu bilmese, bir maddenin üzerinde bu kadar esîrî[4] yahut görünmeyen bir ruh gibi parlak şeylerin bulunabileceğine inanmayacaktı.

Yanında, silahlarıyla Halil Osmanof, elleri arkasında, düşüne düşüne dolaşıyordu. Fakat hiç kimseye hesap vermeye mecbur olmayan bir adam gibi temkinliydi. Az ötede Osmanofların en büyüğü Ahmet Osmanof gözüküyordu: Dişlerinin arasında bir sigara çubuğu, gözleri bir noktada ve ümit edilmeyecek kadar sakin!

Buna rağmen kardeşi Yusuf Osmanof'un burada zorla hapsedildiğini bağıra bağıra söylediğini işitiyordum: Yusuf Osmanof dışarı çıkmak istiyor ve odanın kapısını olanca kuvvetiyle yumrukluyordu. Dışarıda ne yapacak? Bunu kimse soramıyor. Fakat Yusuf Osmanof çıkmak ve hürriyetine kavuşmak istiyordu.

Hürriyet! İçerlerinde yalnız Yusuf Osmanof buna kavuşmamış gibi. Ve bütün bunların ortasında iki göz, iki kan damlası gibi vahşi ve sinsi duruyordu. Fakat birdenbire bu iki vahşi göz odanın içerisinde belirmeye başlayan bir gölgeye doğru dikiliyor ve aynı dakikalarda beyaz bir elin Osmanoflara doğru bir kanattan daha hafif alçaldığını, onları içerisine alarak sımsıkı kapandığını fark ediyordum. Sadece iki vahşi göz, kırmızı bir kan rengiyle parmakların arasından bir su gibi fışkırıyordu. Ve hiçbir münasebet yokken bir yapıda olduğu kadar kuvvetli bir çekiç sesi işitiyordum.

Birdenbire uyandım. Odamın kapısı vuruluyordu.

"Girin!"

Madam Todorof, "Yemeğiniz hazır!" dedi.

---

[4] Uçacak gibi hafif.

Aleksi Todorofların Penceresinde

Bir duş ve kısa bir uykudan sonra hafif gerindim ve ilk işim Todorof pansiyonunun açık penceresinden Karnabad'ı seyretmek oldu.

Kasaba gözlerimin önünde, bir film çevrilmeye hazırlanan bir stüdyo kadar dağınık geliyordu. Büyük bahçeler arasına konulmuş evler, yollar, bilhassa Osmanoflara giden yol, Bulgarların yavaş yavaş toplanmaya başladığı Varuş, küçük kilise, istasyon, ilk bakışta insana bu hissi veriyordu.

Osmanofları dört sene evvel Karnabad'a yaptığım ilk seyahatimde tanımıştım. Daha doğrusu, Cenup Balkanları için babamın hazırladığı bir raporda fikirlerine başvurulacak bir memba olmak üzere Osmanoflardan başka kimseyi bulamamıştık. Osmanoflar, iki yüz seneye yakın mazileriyle, Karnabad'ın bir tarafında bütün vakalara karşı canlı bir tarih gibi ayakta duruyorlardı ve bizim için her şeyi bu tarihin üzerinde okuyarak tespit etmekten başka yapılacak bir şey yoktu.

Doğruyu söylemek lazım gelirse, Osmanoflarda geçirdiğim bu on beş günü hayatımda bir vaha gibi hatırlamak mecburiyetini duyuyorum. Niçin? Bunu pek tahlil edemiyorum. Belki de, dört sene evvel İstanbul'dan henüz çıkmıştım; ilk seyahatimi yapıyordum ve şüphesiz, böyle bir seyahatin kendimizde bıraktığı intibaları da o kadar kolay unutamazdık.

1904 yazının sonlarına doğru Burgaz Sıhhiye Dairesine tayin edildiğim vakit Osmanofların cazibesinden başka bir şeye kapılmamıştım. Bugün, bu cazibeyi tahlil fırsatını elde ettiğim bir dakikadaysa, o zamanlar bir türlü bulup çıkaramadığım birçok şeyin bu cazibenin arka tarafında açılmak ve ortaya çıkmak üzere bir gölgelikte kımıldadığını görür gibi oluyorum.

Osmanoflara ilk ayak bastığım dakikalar, yeni bir tabiata girmiş kadar garip birtakım kuş sesleriyle beraber büyük orman gürültülerini hatırlatan bir seyyahın işittiklerini işitmiştim. Bu sesler Osmanofların içinden geliyordu ve kapalı bir gökyüzü gibi, her şey, bu âlemin ötesindeydi. Sadece birtakım sesler duyuluyordu, bir sirkin dışından duyulan sesler. Belli belirsiz onları kulaklarımda işitiyordum. Karnabad'ın sükûnetini avuçlarında tutmaya çalışan Osmanoflar, bir şeye hazırlanıyor gibiydiler. Fakat hiçbir vakit, ilk seyahatimde onların gidecekleri yolu tayin edememiştim. Zaten bunu yapmaktan daha ziyade onların dostluklarını temine ihtiyacım vardı.

Osmanoflardan ayrıldığım dört sene içerisinde Osmanofların "karanlık bir orman" diye düşündüğüm tabiatlarında ilk olarak Groşenka'yı hatırlayacağım. Babası Yusuf Osmanof'un bütün arzularına rağmen anası Yuvanna Mihailoviç onu böyle çağırırdı: "Groşenka!"

Ve Osmanoflar küçük Gülsüm'e "Groşenka" derken Yuvanna Mihailoviç'e de kendi soyadlarını verebilmek için hiçbir harekete geçmiyorlardı. Hâlbuki Yusuf Osmanof'la evlendiği zaman kadın ihtida[5] etmişti ve Osmanofların soyadını almaya mecburdu.

Bununla beraber Groşenka yahut Gülsüm'ün Osmanoflar içinde babasından daha ziyade amcasına, Halil Osmanof'a yahut en büyük amcasına, Ahmet Osmanof'a alışkın bir tabiatı vardı; birisinin silahlarında küçük kız tabiatının Balkanlardaki büyük tecessüsünü tatmin etmek istiyordu; ötekinde, kendisini tabiata vermiş bir adamın sempatisine hayrandı.

Groşenka hangisinin iradesi altında kalacak?

Yalnız neden ilk önce Groşenka'yı hatırlamaya çalıştım. Herhâlde ilk seyahatimde, Osmanofların gölgedeki tabiatlarını üzerime giydiğim zaman, Groşenka, içlerinde benim için en vazıhıydı ve avuçlarımdaydı. Groşenka'yı merak etmiyordum. Groşenka o zaman on dördünü sürüyordu. Hâlbuki dört sene sonra onu merak ediyordum; şunu demek istiyorum ki o vakitler Groşenka Osmanoflarda bir beyin, bir göz yahut bir kol değildi. Fakat küçüklüğüne rağmen, Osmanoflara lazım bir vücuttu. Ve Halil Osmanof, kendi oğlundan, Selim Osmanof'tan çok daha ziyade belki de onun arzularına karşı gelemiyordu. Groşenka'nın yanı başında bir dakika Yuvanna Mihailoviç ve Yusuf Osmanof'u da hatırlayacağım; yani Groşenka'nın ana ve babasını...

Kadın, Osmanofların bahçesinde ne kadar ağır, yalnız ve her şeye lakayt yürürdü. Yuvanna Mihailoviç bu gezinti dakikalarında sanki hiçbir şeyle meşgul olmuyor gibiydi ve Osmanoflar Yuvanna Mihailoviç'in bu hareket yahut hareketsizliğine kızıyorlardı. Daha doğrusu Osmanofların içinde yalnız birisi, Halil Osmanof kızıyordu diyeceğim.

Bununla beraber Yuvanna Mihailoviç kızı Groşenka'yla da meşgul olmuyordu. Fakat kocası Yusuf Osmanof'u arkasında bir gölge

[5] Başka bir dinden çıkıp Müslüman olma.

gibi görüyorum. Onu adım adım takip ediyor ve yatak odasının kapısında yüzüne her şeyi kapalı bulduğu vakit Yuvanna Mihailoviç'e gene kızmıyordu. Çünkü Yuvanna'nın tabiatındaki bütün bu aksiliği doğrudan doğruya Halil Osmanof'un yarattığına inanmıştı. Fakat ne olursa olsun Yusuf Osmanof konuşabilmek için boğuluyordu; kafasında, Yuvanna'ya söyleyeceği birçok proje vardı; birçok şey... Mesela Halil Osmanof, kızı Groşenka yahut doğrudan doğruya Yuvanna Mihailoviç... Yusuf Osmanof bütün bunları anlatacak ve belki de Karnabad'daki her şeyi satmaktan bahsedecekti. Yuvanna'yla başka bir tarafa, Peşte yahut Bükreş'e gitmek istiyordu fakat hiçbir vakit Yusuf Osmanof, Yuvanna'ya açılamıyor, kadının yeşil bir deniz gibi boşalarak vücudunu saran gözlerinin yanında, buna hakikaten cesaret edemeyerek kendi içerisinde ve kendi düşünceleriyle yaşıyordu.

Halil ve Ahmet Osmanoflar

Osmanofların en büyüğü olan Ahmet Osmanof'u evleneceği günlerin hemen arifesinde bırakmıştım. Ahmet Osmanof evlenmek üzereydi fakat kiminle?

1900 baharını takip eden günlerde Osmanofları en çok alakadar eden mesele buydu. Osmanofların içerlerine yeni bir kadın ve Halil Osmanof'un tabiriyle, "bilmedikleri bir kan!"

Nitekim ağabeyi Ahmet Osmanof'un evleneceğinin konuşulduğu dakikalar, Halil Osmanof şöyle diyordu:

"Belki de Yuvanna Mihailoviç'in bir eşi çıkabilir!"

Ve hakikatte Osmanoflar, Yuvanna Mihailoviç'in kendilerini aldatan hain tabiatını unutturacak, daha doğrusu Osmanofları "idare edecek" birisini arıyorlardı. Bununla beraber Osmanofların içinde, evlenmek isteyen Ahmet Osmanof, bizzat kendisi ne düşünüyordu?

"Evleneceğim."

Bu Ahmet Osmanof'un dudaklarında ara sıra tekrarladığı bir kelimeydi. Sadece, Ahmet Osmanof buna bir mesele diye bakmıyor, "Yoruluyorum!" diyordu, "yoruluyorum!" Az daha ileri gidilecek olursa "yalnızım!" diye ilave ediyordu.

Öte taraftan, kendisinden iki yaş küçük Yusuf Osmanof'un tam zıttı bir tabiatı vardı. Düşündüklerini içinden konuşuyor, çoğu kez kendi kader yahut talihini en küçükleri Halil Osmanof'a bırakmaktan zevk alıyordu. Ve zaten Osmanofların içinde aşağı yukarı hemen

hepsi Halil Osmanof'un iradesine mahpus kalmışlar gibiydi. Nitekim Ahmet Osmanof'un evleneceği ayların arifesinde Halil Osmanof bunu kendisi de anlıyordu. Fakat içerlerinde gelişecek vakalar için Halil Osmanof'un henüz bir şey sezinlediği yoktu. Nasıl? "Sezinlemiyor" mu dedim? Şu hâlde Ahmet Osmanof'a seçeceği kadın için, neden bir seyahati bile göze almış bir tabiatı vardı?

Halil Osmanof'un bende bıraktığı ilk intibaları kendimde şöyle bir geçerken onun için yanlış bir kelime söylediğimi zannetmiyorum: Halil Osmanof 1901 yazında hakikaten şuuruyla bir şey sezinlemiyordu. Yalnız Yusuf Osmanof'a karşı bir şey, bir hareket yapacaktı. Ve bütün bu işlerin nihayetinde, ondan, Yusuf Osmanof'tan yahut doğrudan doğruya Yuvanna Mihailoviç'ten intikam alacak. Yuvanna onun sinirine dokunuyordu. Fakat Yuvanna Osmanoflara nasıl bir fenalık yapabilirdi ki?

Halil Osmanof, bir silah koleksiyonu odasından ziyade bir silah deposuna benzeyen odasında bunu kendi kendine düşünüyordu. Odanın yegâne penceresi bahçeye doğru açık. Yuvanna ileride, bir ağaç altında... Bir iskemlede oturuyor. Gözleri bir tarafa doğru dikilmiş, ne düşünüyor? Yuvanna Mihailoviç'in düşünecek hiçbir şeyi yok. Fakat Halil Osmanof'a göre mahsus orada oturuyor. Kendi huzurundan Halil Osmanof'a eziyet vermek için! Ve çok kere Halil Osmanof pencerenin kenarına doğru yaklaşıyor. Camın bir tarafında, duvarı kendine siper alarak elinde bir karabinayı kadının tam alnına doğru çeviriyor. Neredeyse ateş edecek. Bir saniye, iki, üç, dört... Sonra birdenbire geri çekiliyor ve camı müthiş bir süratle kapıyor. Kadın kımıldamıyor bile. Onun için, Osmanoflara girecek yeni bir kadının tabiatına Halil Osmanof dikkat etmek istiyor demiştim.

Büyük kardeşinin alacağı kadını, bu sefer doğrudan doğruya intihap edecekti.[6] Çok sonraları, bir aralık hususi bir işi için İstanbul'a beni görmeye gelen Halil Osmanof'un oğlu Selim Osmanof'tan, bu kadının, Osmanofların içine geldiğini işitmiştim. En büyük kardeşleri Ahmet Osmanof'un karısı Zehra'yı Halil Osmanof bizzat intihap etmişti.

---

[6] Seçmek.

Tekrar Groşenka

Ertesi sabah, Aleksi Todorofların pansiyonunda Todorof ailesinin yortu günleri yatıp oturdukları "hususi" odada uyandığım zaman kendimi çok daha hafif buldum.

Saat altı buçuk ile yedi suları arasındaydı. Açık pencereden Cenup Balkanlarının aydınlığı, ağaç ve yapraklar üzerine henüz sürülmüş taze bir boya gibi parıl parıl gözüküyor; istasyon ve küçük kahvesinden itibaren Karnabad, bir altın tarla hâlinde göz alabildiğine uzanıyor; ovalık parça bir dağ kesiminde kaldığı vakit, kendisine başka bir yol bularak denize doğru yürüdüğünü zannediyordunuz.

Bununla beraber Madam Todorof'un odasında kulaklarım hiçbir vakit yalnız değildi: Aşağıda Matmazel Todorof'un sesi duyuluyordu; üzüm çardakları arasındaki yeşil yaprakları geçerek kulaklarıma kadar gelen bir ses...

Matmazel Todorof yarı Türkçe, yarı Bulgarca bir şarkı söylüyor fakat nedense mısraların arasında bir münasebet bulamıyorum. Sadece böyle bir şarkıyı, Karnabad'ın ilk uyandığım sabahında işitmeye ihtiyacım vardı. Belki de onu yalnız Türkçe yahut baştan başa Bulgarca dinleyecek olursam bu derece haz duymayacaktım.

Geceden Madam Todorof'un perdeyi yarı indirerek açık bıraktığı pencereye dayandığım dakika, üzerimde büyük bir gerinme arzusu vardı; aşağıda Matmazel Todorof ıslak bahçeyi süpürüyor, Madam Todorof ise benim için hazırlamaya çalıştığını çok iyi bildiğim bir pilicin son tüylerini hafif bir yalaza göstererek [ateşten geçirerek] yoluyordu.

"Oo..." dedim, "sabahlar hayır olsun, madamica!"

"Nasıl, siz uyandınız demek? Şu hâlde misafirlerinizin yanına inebilirsiniz."

***

Aşağıda, kendimi Gurusa Nikan'ın karşısında bulduğum vakit, Matmazel Todorof'un şarkısı, hafızama en uygun bir ses hâlinde hâlâ devam ediyordu.

"Groşenka," diye atıldım; "Groşenka sen misin?"

"Biliyorum," dedi, "hiç ümit etmiyordunuz."

"Hayır, bilhassa ümit ediyordum Groşenka!"

"Tuhafsınız; hiçbir vakit hareketlerinizle sözleriniz arasında münasebet bulamayacağız. Hâlbuki iki haftadan beri sizi ne kadar bekliyoruz. Selim Osmanof'a yazdığınız mektubu hatırladınız mı?"

"Tabii Groşenka!"

"Ne diyordunuz orada? 'Groşenka'nın yaş gününe mutlaka yetişmek istiyorum...' Ve ne kadar da tatlı söylüyordunuz bunu."

Püf! O kadar inanmıştım ki... Sonra da Aleksi Todorofların pansiyonu...

Madam Todorof, "Ooh Groşenka, Groşenka," dedi; "bir çocuk olmasanız sizinle kavga edebilirdim. Aleksi Todorofların pansiyonu kadar rahat bir pansiyonu Balkanların neresinde bulabilirsiniz acaba?"

"Hayır, Groşenka," dedim; "bütün bir gece Madam Todorof'un pansiyonunda rahat ettim ve eşyalarım burada kalacak zaten."

"Ya Zehra Osmanof'un emekleri? Bütün bir haftayı odanızı tanzim için harcamıştı. Sonra Petro Grigorof'unkiler?"

"Petro Grigorof mu diyorsun?"

Groşenka birdenbire arkasına döndü:

"Evet, Petro Grigorof! Oh, tanıştırmayı unuttum doğrusu!"

Ve aynı saniyelerde, belki de Groşenka'yı gördüğüm ilk dakikadan itibaren karşı karşıya bulunmamıza rağmen Petro Grigorof'u hemen görüyorum. Yahut bir perde üzerindeki bir gölge gibi odanın içerisinde Petro Grigorof vardı fakat Osmanofların Groşenka'da toplanmış sitemleri, odada başka birisinin varlığını ikimize de unutturmuştu.

Groşenka, "Evet, Petro Grigorof," diye devam etti; "odanızın tanzimi için ablama en çok yardım eden o olmuştur."

"Balagodare Gospodin."

Aramızda ilk kelimeyi ben söyledim. Ve Gospodin Petro Grigorof, sadece çizmelerini hafif birleştirerek eğilmekle iktifa etti.[7]

Petro Grigorof'u hikâyemin daha başlangıcında anlatacak değilim. Benim, Groşenka'ya daldığım dakika, tıpkı bir örümcek gibi geriye doğru çekilerek, iç tarafta, Gospodin Todorof'un masasına dayanarak, bütün ağlarını üzerime doğru uzatmıştı. Petro Grigorof tanımadığı bir insan olan bana karşı böyle bir harekette haklıydı;

[7] Yetindi.

fakat ben, kendi tabiatımı saklayarak kendimi ona karşı koruyamamıştım. Ve Petro Grigorof benim tabiatımın ne olabileceğini Groşenka'ya gösterdiğim açık hareketlerden daha ilk bakışta anlamıştı. Hâlbuki Petro Grigorof'a karşı asıl tabiatımı saklamak isteyeceğim muhakkaktı; bunu yapamadım ve bu ilk hatamdan sonra, tabiatımın kendisi tarafından tespit edilmiş bütün hareketlerini de katiyen değiştirmedim: Petro Grigorof, Osmanoflardaki hayatının sonuna kadar, ilk gördüğü dakikada keşfettiklerinden başka, benden yeni bir şey elde edememiştir.

Bununla beraber, neden Petro Grigorof'un üzerinde bu kadar olumsuz bir hareketle duruyorum? Her şeyden evvel Groşenka'nın yanı başında onu erkenden bulduğum vakit, Groşenka'nın hiçbir şey söylemesine hacet kalmaksızın, Zehra Osmanof'la beraber içerlerine başka birisinin, fakat çok yakın olarak başka birisinin, geldiğini anlamıştım.

Başka birisi! Bu, sinsi ve hain Petro Grigorof'tan başka kim olabilirdi?

Şu da var ki Aleksi Todorofların pansiyonunda büfeye dayanarak Gospodin Todorof'la konuşan, fakat hakikatte beni keşfetmek için gizli birtakım yollardan yürüyen Petro Grigorof, 1904 sonbaharında hiçbir vakit "yalnız" değildi.

Karnabad'ın küçük istasyonunda bagajlarımı kompartımandan indirmeden çok daha evvel, yolda birçok "Petro Grigorof'a tesadüf etmiştim. Hepsi de hemen hemen aynı kalıp içinde gözüküyorlardı: Astragan kalpakları altında sarı bıyıklarını hatırlıyorum. Kalpakların kıvırcık tüyleri gözkapaklarının üzerlerine dökülüyor; yüzlerinde uçan bir ruhta olduğu gibi, yağlı bir sudan daha kaypak bir toz sarılığı var. Ne düşünüyor Petro Grigoroflar? Belki de doğrudan doğruya maksatlarını hissetmiyoruz fakat geceleyin toprak üzerinde yürüyen bir sümüklüböcek gibi, bıraktıkları izler sabah aydınlığında gözüküyor ve Petro Grigoroflar, olanca ihtimamlarına rağmen hareketlerini açığa vuran bu izleri kaybedemiyorlardı. Bununla beraber, Alexander de Battenberg[8] ile Prens Ferdinand![9] Bütün bunların arasında bu ikisi ne yapıyorlardı?

[8] Özerk Bulgaristan Prensliğinin ilk prensi.

[9] Özerk Bulgaristan'ın ilk çarı.

Bulgaristan'da Petro Grigorofları besleyen iki prensten birinin feci ölümü, ötekinin de Battenberg'den daha feci gözükmeyen hayatı, benim için anlatılacak başka bir mevzudur. Prens Ferdinand, 1904 sonbaharında, bütün vuzuhuyla beraber bir yabancıya karşı ne ifade edebilirdi?

Burgaz'dan Sofya'ya doğru kısa bir seyahat yapacak olanlar otel kapılarında, küçük kahvelerde, Sofya'nın yavaş yavaş değişmeye yüz tutmuş gazino camekânlarında belki onun resimlerine rast geliyorlardı. Ve hiç kimse, Prens Ferdinand'ın, de Battenberg'den daha iyi iş görmediğini de iddia edemezdi.

Fakat Prens Ferdinand'ı 1904 senesinin hareketlerinde hiçbir vakit "yalnız" olarak hatırlamıyorum. Prens Ferdinand Bulgaristan'da kımıldayan şeyler içinde belki bir "vücut"tu. Mesela bir kır ortasında bırakacak olursanız bir çocuk gibi koşacak yahut birtakım hareketlerle yaşayan bir insan olduğunu gösterecekti. Fakat Prens Ferdinand'da bir şey yoktu: Hüküm verme yahut harekete geçme kabiliyeti! Onun içindir ki, bir romancı için hiç de kaçırılacak bir yem olmayan Ferdinand, sadece hususi hayatında değil, bir çobanın odasından kilise duvarlarına kadar asılan resimlerinde bile tabiatının bu eksik tarafını tamamlamaya çalışıyor ve onun büyük kare resimlerinin yanında uzun ve *müstatil*[10] çerçeveli Bulgar komitacıları gözüküyordu. İşin en garibi, imparatorluğu içten içe korkutan da buydu. Cenuba hiçbir infilakın sirayet edemeyeceğini düşünürken, Bulgaristan'ın üzerinde çoktan yürümeye başlayan böcek, ayaklarını garip bir tırtıl gibi her tarafa uzatmıştı.

Karnabad'da Osmanofların Tarihi

Groşenka'yı, ertesi sabah Osmanoflarda bulunmak üzere Madam Todorofların dış kapısına kadar geçirdikten sonra, Petro Grigorof'tan daha ziyade Osmanofların Karnabad'daki tarihlerini düşünmeye başladım.

Madam Todorof, benim için hazırladığı yağlı bir pilici kızartmak üzere olduğu dakikalarda Todorof pansiyonunun üst kat taraçasında "Karnabad ölüyor," demişti. Osmanofların Karnabad'daki tarihlerini

[10] Dikdörtgen.

düşünürken Madam Todorof'un kullandığı bu iki kelimeyi ister istemez yan yana getirmek mecburiyetini duyuyordum.

Karnabad ölüyor! Fakat Halil yahut Ahmet Osmanoflardan biri, Madam Todorof'un dudaklarından bu iki kelimeyi işitmiş olsa acaba ne diyecekti?

Osmanofların Karnabad'da iki yüz seneye yakın bir tarihleri vardı. Nitekim Karnabad'ın içinde olmakla beraber Osmanofları Karnabad'dan ayıran bir duvar ve yüksek bir kapıyla kasabada ilk karşılaştığınız zaman bunu derhâl anlayabilirdiniz. Karnabad'ın içinde ve Karnabad'dan dışarı... Ne tuhaf! Fakat her ikisi de doğru... Çünkü iki yüz seneden beri Osmanoflara danışılmadan Karnabad'da hiçbir şey yapılamıyordu. Yahut her şeyi Osmanoflar yapıyorlardı ve çiftliklerinden başka Karnabad'da hiçbir şeye sahip olmadıkları hâlde herhangi bir fikir için ister Ahmet Osmanof'un kısraklarının bulunduğu yere, ister Halil Osmanof'un silah koleksiyonu odasına, daha çok da buraya olsun, hemen herkes Osmanoflara geliyordu. Üstelik Osmanofların da Karnabadlılara yaptıracakları sayısız işi vardı.

Öte tarafta Osmanoflar, Karnabad'ın dışarısındaydılar. Karnabad'la bütün alakalarına rağmen 1904 sonbaharında kasabadan uzak yaşıyorlardı. Yahut Osmanofların son senelerinde kendi aralarında halledilecek bazı meseleler vardı. Neler? Mesela Yusuf Osmanof, karısı, kızı Groşenka... Onun içindir ki Osmanoflar çoğu kez Karnabad'ın içinde ve kendilerini Karnabad'dan ayıran büyük duvarın arkasında günlerce gözükmezler, ancak Halil Osmanof, kır atının üstünde, sabahleyin Karnabad dışarısına yaptığı gezintilerden döndüğü dakikalarda yabancılar tarafından şöylece bir fark edilebilirdi.

Osmanofların Karnabad'daki tarihlerini, dört sene evvel Karnabad'a yaptığım ilk ziyaretimde meydana çıkarmıştım. Derhâl söylemeliyim ki Osmanoflar Karnabad'ı Balkanlarda sayılı bir kasaba hâline getirenlerin kendileri olduğu söylememişlerdir. Her nedense, Osmanoflar, Karnabad'ı meydana getirmekle duydukları gururu doğrudan doğruya yabancılardan işitmek istiyorlardı. Ve ancak bu dakikalardaydı ki Ahmet ve Halil Osmanoflardan her ikisi de eğer Osmanofların ikinci kattaki misafir odalarında oturuyorsa bütün Karnabad'a nezaret eden pencere önünde, çubuklarından nefesler çekerek, yüzlerinde bir su gibi açılan tatlı bir gülüşle buna mukabele ediyorlar ve bu suretle manevi bir tasdikten başka bir harekette bulunmuyorlardı.

Burada, yalnız Ahmet ve Halil Osmanoflar dedim; çünkü Yusuf Osmanof bu çeşit konuşmalarda zaten bulunmazdı. İki yüz sene kadar evvel ilk Osmanofları kuran en büyük Osmanof'un Karnabad'a geldiği günlerde küçük kasaba bir köyden daha farksız değildi.

Bir köy... Belki de Osmanoflar gelmeselerdi, Burgaz'ın az ötesinde biten Karnabad, su verilmemiş bir saksı gibi bir gün kuruyabilirdi. "Karnabad ölüyor!" Daha iki yüz sene evvel tıpkı Madam Todorof'un söylediği gibi en büyük Osmanof, köyün yanı başını yalayıp geçen Delikamçı üzerinde atını mahmuzlarken hemen hemen aynı şeyi söylüyordu: "Karnabad ölüyor!" Çünkü en büyük Osmanof, Nemçe seferinden döndüğü sıralarda bir akşam burada gecelemiş ve eşsiz Karnabad, asi ruhlu yeniçeri ağasını ölünceye kadar burada kalmaya mecbur etmişti.

Bununla beraber en büyük Osmanof'un Karnabad'ı yeni baştan kurması hiç de ümit edildiği kadar kolay olmamıştı. Köyün yanı başında yabani kuş sesleriyle yarışa çıkan Delikamçı'nın tabiatı tıpkı en büyük Osmanof'a benziyordu. Zaten en büyük Osmanof, Delikamçı sularında vakit vakit kendi tabiatını görüyor, fakat hiçbir vakit onu kendi hâline bırakmıyordu. Nitekim Karnabad'da ilk iş olarak bir parça toprak edinince, hemen ferman çıkartıvermiş ve Nemçe seferlerindeki akınlarına mükâfat olmak üzere Karnabad'ın idaresi en büyük Osmanof'a verilmişti. En büyük Osmanof akıllıydı. Bir step hayatından farksız köy Karnabad'ın yerinde Cenup Balkanlarının bütün gül tarlalarını kendi içerisinde toplayacak yeni bir Karnabad doğacağını biliyordu.

Hikâyemin burasında ilk Osmanof'un yaratıcı ruhuna bütün Osmanofların vâris olduklarını söyleyebilirim. Çünkü iki yüz seneden beri bütün Osmanoflar, Karnabad'da ayrı ayrı birtakım şeyleri merak ediyorlardı. Fakat hepsinde Karnabad'da mevcut olmayan yeni bir şeyi yapma hassası vardı. Tıpkı en büyük Osmanof'un köy Karnabad'ı yeni baştan yapışı gibi... Hatta eline aldığı her şeyden sıkılan ve onu bırakıp bir yenisine başlayan Halil Osmanof'ta bile bu hassa vardı. Daha sonra Yusuf ve Ahmet Osmanoflar... Belki birincisinde, bütün kuvvet, kendi hâline bırakılmış bir suyun üstünde olduğu kadar başıboş akıp gidiyordu. Fakat elde etmek istediği yahut keşfe çalıştığı bir şey vardı. Yusuf Osmanof ona ya sahip olacak yahut olmayacak... Fakat çalışıyordu. Nitekim Ahmet Osmanof da

çalışıyordu. Ahmet Osmanof, ömrünü, halislikleri bütün Balkanlara örnek dediğim kısraklarına vermekle Aşağı Balkanlarda nasıl bir yetiştirici olduğunu ispat etmişti. Kaldı ki ilk Osmanof, Karnabad'a kurduğu ilk çadırı yeni bir "ev" inşa edinceye kadar oradan sökmemişti. İlk çadır: Bugün Osmanofların içinde oturdukları ve bir kolu iç bahçelerine kadar oda oda uzayan malikânenin bulunduğu yer.

Osmanoflar iki yüz sene içerisinde onu dört defa yeni baştan yapmışlar yahut her batında[11] yeni odalar ilave etmişlerdi. Bugün Karnabad'da Osmanofların oturdukları bina -tavan, duvar, kapılar- vakit vakit kendilerine uğrayan ecnebi ressamların Osmanoflara, Karnabad'ın manzara ve tabiatından hediye ettikleri eserlerle doluydu ve hiçbir vakit misafir bir ecnebinin Osmanoflara bundan daha güzel bir komplimanı[12] tasavvur edilemezdi. Çünkü Osmanoflar demek Karnabad demekti yahut Karnabad'ın hemen her tarafında ya bir yol, ya bir mektep, ya bir çeşme ve köprü hâlinde ancak Osmanoflara tesadüf edilebiliyordu.

Her Şeyin Başladığı Yer

Aleksi Todorofların pansiyonunda bütün bunları düşünüyor ve Osmanoflarda geçirdiğim bir yazı hatırlamak isterken ikinci gelişimi sonbahara rast getirmekteki maksadımı da kendi kendimle açıkça konuşma mecburiyetini duyuyordum.

Hikâyemin başka bir tarafında Karnabad için sulhperver bir memleket demiştim. Doğrudur, ilk bakıştaki hislerime göre Aleksi Todorofların pansiyonunda bulunduğum müddetçe bu fikrimi düzeltme lüzumunu duymadım. Ara sıra, belki de silah sesleri, uzak bir yağmur tarrakası[13] hâlinde kasabada birbirini kovalardı. Fakat bu ara sıra olurdu ve hatta Osmanoflar, Karnabad'a nezaret eden pencerelerinde çoğu kez bu seslerin aslını araştırmak bile istemezlerdi. Hâlbuki yine Osmanofların, hem o kadar da eski değil, daha dört yaz evvel, Karnabad'da patlayan bir silah sesini yakalamak için kasabayı günlerce altüst ettikleri olurdu.

Fakat bu nadir sesler dört seneden beri kasabada öyle bir itiyat hâlini almıştı ki artık Osmanofların kulaklarına bir silahtan daha

[11] Nesil.

[12] Gönül okşayıcı hoş söz.

[13] Gümbürtüsü.